

ског одобра и посебног Одбора за етнографију настави рад на изучавању патријархалних заједница и културе народа и народности Југославије и да окупља-

њем етнолога из музеја и других институција у Републици покрене истраживања на ширем плану.

Б. П.

„СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ“

(*И свеска, Графичко предузеће „Саво Мунџан“, Бела Црква 1978*)

Одмах послје ослобођења почела су се подизати спомен-обиљежја, у жељи да се сачува успомена на догађаје и личности које су дале највише што се могло дати за побједу НОР-а и револуције. Спомен-обиљежја симболизују побједу извојеване у бојевима и биткама, и представљају захвалност млађе генерације старијој. Основна тежња у обиљежавању била је да се одрази дух револуције, богатство њених садржаја, њена љепота и хуманост, изворност и аутентичност.

Графичко-издавачка радна организација „Саво Мунџан“ из Беле Цркве издала је 1978. године I свеску албум-сликовнице СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ, којом су обухваћена 252 спомен-обиљежја из НОР-а и револуције подигнута широм Југославије. Из свих република ушло је у албум-сликовницу по 36 спомен-обиљежја, а из покрајина по 18. Републике и покрајине ушле су у албум абecedним редом, а у оквиру њих поређана су абecedним редом имена мјеста и градова у којима се спомен-обиљежја налазе. Сам албум је својеврстан споменик, припремљен и издат у години проставе Титових јубилејина на челу СКЈ (КПЈ).

По тематским садржајима у албуму има спомен-обиљежја која имају општи карактер, посве-

ћена су укупном доприносу народа НОР и револуцији са подручја на којима су подигнута. Велики број спомен-обиљежја унесених у албум посвећен је значајним датумима из историје НОР и револуције, а има их која су посвећена истакнутим личностима и разним облицима страдања народа. Највећи број је свакако оних која су посвећена колективној борби и напорима у НОР и револуцији.

Поред фотоса у колору, албум пружа и основне и аутентичне податке о карактеру и намјени спомен-обиљежја, основним садржајима револуције и доприносу одговарајућег краја. Дати су и подаци о ауторима. Негаје су дате и оцјене ликовних рјешења, ради објашњења идејних порука.

СПОМЕНИЦИ РЕВОЛУЦИЈЕ могу дати пун допринос изучавању НОР-а и револуције и у образовном и васпитном погледу.

Издавач „Сава Мунџан“ најављује да је у припреми и друга свеска и да су у штампи албуми на македонском језику. Предвиђено је и издавање албума за словеначко, албанско и мађарско језичко подручје.

Тираж I свеске је 50.000 примјерака, а цијена 20 динара.

Иван Б. Кустудија

Бранко Ј. Кркељић, „ВЕЛИМИР ЈАКИЋ“

„Народна армија“, Београд 1978.

„Народна армија“ је своју едисију „Ликови револуционара“ обогатила и десетом књигом: објавила је монографију о истакнутом револуционару и народ-

ном хероју Велимиру Јакићу, коју је написао публициста Бранко Кркељић.

Кркељић се дуже бави испитивањем наше предратне и ра-

тне револуционарне прошлости и дао је низ прилога којима је осветлио многе догађаје и ликове, а посебно је запажена његова књига „Записи о Црвеном граду“ зборник о револуционарима са терена бившег подгоричког (ти-тоградског) среза.

И овог пута Кркељић се показао као савестан проучавалац догађаја из предратног периода и НОБ-а. Он је прикупио, испитао и средио обимну грађу о животу и револуционарном раду народног хероја Велимира Јакића која уједно осветљава настанак и развој напредног покрета у Санџаку и славне дане НОБ-а у овом крају. Тиме је дао значајан прилог потпунијем упознавању тешког наслеђа, које је прошлост оставила у Санџаку као сплет националних, верских, социјалних и других разлика, које је непријатељ вешто користио за своје циљеве. Комунисти пљеваљског краја добро су познавали све те околности и партијска организација је у најтежим данима 1941. године исправно и на време заузела свој став: За оружану борбу против окупатора окупити широке народне масе, без обзира на било какве разлике. Тиме је КПЈ постала израз свих напредних слојева друштва овога краја и његових слободарских традиција.

Бранко Кркељић је у преко двадесет одељака монографије о Велимиру Јакићу дао и преглед догађаја у пљеваљском крају и другим местима где је Јакић деловао, као и борбени пут Треће пролетерске (санџачке) ударне бригаде, чији је политички командир, а затим командант Велимир Јакић био. Јакићев лик аутор је дао помоћу одабраних и вешто распоређених података, који су саопштени живо и приступачним стиллом, тако да се књига чита лако и занимљиво, а лик Јакића — узорног младог комунисте, истакнутог политичког и војног руководиоца, незаборавног друга, нежног сина и брата — постоје близак и драг. Он је узор револуционара који се несебично жртвовао за општу ствар. Читав

свој живот посветио је борби за слободу, за бољи живот, за братство наших народа. Сваком својом акцијом, сваким поступком Велимир Јакић је то доказао и остао такав до краја свога живота, када је, иако тешко болестан, остао оптимиста и у писму саветује сестри: „Треба водити рачуна о основним принципима и интересима Партије и њима подређивати личне и локалне интересе“.

Јакић је живео у најтежем периоду наше новије историје. Његово детињство од Добрих Села код Шавника, где је рођен 1911. године, преко Шавника до Пљеваља помутило су балкански и први светски рат; његова младост развијала се у борби за правду, за зближавање села и града, радничке и сељачке омладине, за превазилажење верских нетрпељивости, да би се разбуктала у студентским и радничким демонстрацијама и сагорела у револуцији.

Јакић је био један од најбољих ученика пљеваљске гимназије. Читао је много, нарочито марксистичку литературу, и истицао се у раду бачких дружина. По природи је веома благ, добар и пажљив друг, привржен породици. За време студија на Шумарском факултету у Београду и Загребу активно делује у напредном студентском и радничком покрету. По завршетку факултета најпре ради као волонтер у Шумској управи у Пљевљима, а затим одлази на одслужење војног рока у Школи резервних официра у Горажду, коју завршава као први у рангу. Краће време ради у Колашину, а онда се враћа у Пљевља, где остаје до окупације земље, непрекидно у акцији: организује „Црвену помоћ“ за шпанске добровољце и политичке затворенике широм Југославије, сарађује са напредним сеоским учитељима на плану просвећивања села и његовог зближавања са градом, неуморно ради на припремама за одбрану од фашизације земље, формира спортско друштво „Јединство“, које је поред оста-

лог, у Пријепољу 1940. године, са Јакићем на челу, снажно допринело манифестацији превазилажења локализма и верских нетрпељивости у Санџаку, што је режимијска власт окарактерисала као „комунистички конгрес“. Јакић даје снажну подршку штрајку ученика пљеваљске гимназије и са Мишом Павићевићем доприноси да штрајк успе и да се објави Резолуција штрајкача која је показала здзелост КПЈ на том терену, што је формирањем партијске организације, крајем 1939. године, и потврђено. Један од три члана организације КПЈ у Пљевљима је Велимир Јакић, а нешто касније и њен секретар.

У условима безобзирних прогона комуниста и напредних снага, Јакић је вешто радио на остваривању циљева и задатака Партије. Он окупља занатску омладину и преко спортских активности, на излетима и сл. зближава је са сеоском, практично спроводи закључке КПЈ у Загребу, борећи се нарочито за повећање и изградњу партијског чланства, интензивнији рад са омладином и успостављање везе са војском. Због тога су пљеваљски комунисти могли да организовано поведу масовне демонстрације 27. марта 1941, припреме и дигну устанак, иако је одлука ЦК КПЈ пљеваљском руководству стигла са закашњењем. Јакић успешно руководи првим оружаним акцијама и његова популарност све више расте. Суочен са тим, непријатељ покушава да га ликвидира: прво позивом да „буде италијански официр у Албанији“, а затим расписује велику новчану награду оном ко га живог или мртвог преда Италијанима.

Убрзо долази до напада на Пљевља, који је имао огроман одјек у народу и позитивно утицао на развој НОП-а у пљеваљском крају и Санџаку. Формира се Црногорско-санџачки одред, за чијег команданта Врховни штаб поставља Мила Перуничућа, а за његовог заменика Велимира Јакића. Затим Јакић преузима команду над Првим пљеваљским батаљоном „1. децембар“, а онда

постаје комесар Главног штаба НОП одреда за Санџак. Омиљен у народу, Јакић је увек са борцима, брине о њима и личним примером као борац и радом у народним масама снажно доприноси јачању народноослободилачког покрета.

Кад је у јуну 1942. на Шћепан-Пољу формирана Трећа санџачка пролетерска ударна бригада, за њеног политичког комесара постављен је Велимир Јакић. Са својим пролетерима он креће за Босну. У завичају остају све же хумке брата Јездимира, сестара Душанке и Стане, као и спаљена кућа.

Санџачка бригада је, у саставу ударне групе Врховног штаба, прошла славни пут преко Зеленгоре, Калиновика, Иван-седла, водећи успешно борбе на Прозору, Шујицама, Купресу, Мркоњић Граду... Он стадно ради на идејно-политичком уздизању бораца. Стално је са њима: на ватреној линији, у предасима између битака, на коначишту. У срцу су му они, завет пред Партијом, завичај у коме су остали мајка, сестре, брат, другови... А у малом, левом џепу, уз његово велико и нежно срце: фотографија друга Тита, коју му је Врховни командант дао лично уз посвету и потпис као „свом вјерном сараднику“. То нежно храбро срце јуначки је издржало све тешкоће. После погибије другова Волође, Трша и Жижиха, Јакић преузима команду над бригадом и проводи је кроз бојеве на Јајцу, Скендер-Вакуфу, Котор-Варошу, у IV офанзивни штити Централну болницу и на прилазима родном Санџаку разбија четнике Павла Буришића.

Бригада нараста. Опет је у завичају. Народ је радосно дочекао своје борце. Одушевљање се меша са тугом за палим друговима. Сви хрле да виде Јакића. У његов штаб тог пролећа 1943. долази народ, одборници и курири, мајке палих бораца, илегалци, позадински радници. Сви желе да виде и чују Јакића. Његова појава и његове речи надањивале су све новом снагом.

Изнада отпочиње V непријатељска офанзива. Јакић се разболео. Ратне тешкоће, непрекидни рад, бол за палим друговима и претерана лична самодисциплина — озбиљно су нарушили његово здравље. Лекар је констатовао обољење плућа. Али, нежно срце прекаљеног ратника је одолевало. Јакићева бригада улази у састав Треће дивизије и добија задатак да штити Централну болницу. Сава је на челу. У тешким борбама на Сутјесци погинула је половина бораца бригаде Велимира Јакића.

Храбри командант наставља борбу. Учествује на Другом заседању АВНОЈ-а, постаје командант Главног штаба НОВ и ПОЈ за Санџак, први је говорник на Скупштини АВНОС-а, успешно руководи операцијама санџачких јединица против немачких, бугарских и четничких снага. Али болест не мирuje. Велимир се лечи у СССР-у, тугује за завичајем где се разгорела нова битка за обнову порушене домовине. Жао му је што и сам није у вртлогу рада.

Народ пљеваљског и дурмиторског краја бира га за свога посланика у Савезној народној скупштини. Иако болест све више узима маха, Велимир је оптимиста. Пише нежна писма мајци, сестрама, брату, друговима. Јавља да је добро и саветује им да у раду нарочито „треба да чују глас маса“.

Умро је на Голнику 3. октобра 1946. године. Уз њега су били његови ратни другови, који су шест година касније, када је друг Тито одликовао Велимира Јакића Орденом народног херо-

ја, написали Велимировој мајци: „Друг Велимир у нашим срцима живи као примјер неустрашивог борца радничког покрета и организатор народног устанка у нашем крају“.

Овом књигом су и аутор Бранко Кркелић и „Народна армија“ допринели испуњавању нашег дуга према револуционару Велимиру Јакићу. Томе су, као рецензенти, дали свој допринос и Јакићев ратни другови: генерал-пуковника Бошко Буричковић и Чедо Дрвловић и генерал-потпуковник Данило Јауковић. Тиме је лик овог пожртвованог човека постао ближи широј читалачкој публици.

Остаће свима у незаборавном сећању херој који заједно са својим борцима гази снежне намете и први јуриша, човек који је народ снажно волео, херој нежног срца који у најтежим тренуцима борбе на Неретви уступа свога коња једној жени са малом децом. Велимир — који је за све и свакога имао разумевања: за борца кога је војни суд осудио (јер је сам узео кошуљу из сеоске куће) и чије је стрељање спречио; за заробљеног четничког команданта чија су деца била у партизанима (и њега је спасао) за уморне и промрзле борце којима је уступао своју вечеру, за мајке палих бораца које су испуниле његов штаб при повратку у Санџак. Велимир је из разбијеног књижеарског излога у једној босанској варошици узео флашу мастила, а власнику је оставио новац. У њему су живели подједнако ратник и болећиви дечак, сањар и реалист.

Миливоје Цвијовић

ACTA HISTORICO-OECONOMICA JUGOSLAVIAE

(Vol. IV. Zagreb 1977)

Пред нама је и четврти број часописа „Acta-historico-oekonomica Jugoslaviae“ (=АНОЈе), који излази једанпут годишње, као орган Комисије за економску историју Југославије (ова комиси-

ја је тијело Савеза друштава историчара СФРЈ).

Овај број садржи прилоге из економске историје, почев од оних који се односе на даљу економску прошлост неких наших